

УДК: 65.012.45; DOI: 10.31388/2519-884X-2019-40-72-78

Гуренко Т.О., к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню теоретико-методологічних засад інформаційного забезпечення управління потенціалом соціально-економічних систем. Обґрунтовані методологічні підходи щодо розкриття: теоретичних положень сутнісних понять економічних категорій за темою дослідження; методичного інструментарію оцінки управління потенціалом соціально-економічних систем.

Ключові слова. Потенціал, види потенціалу, система, системна цілісність.

JEL code classification: M 15

Gurenko T. O., Ph.D., Ass. Prof.,
National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine

INFORMATION SUPPORT OF THE SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS POTENTIAL MANAGEMENT

Abstract. The article is devoted to research problems of information support of socio-economic systems potential. Grounded scientific approaches to formation of effective control systems of socio-economic structures, which are due to objective circumstances and target installations, which are highlighted in the article and act as prerequisite of formation of qualitative structure. Their potential capacity and the object of information supply management as a systematic and synergistic integrity.

A reasoned system of information support, which is disclosed from methodological and organizational positions with the release of constituent elements in the organic unity and integrity in the context of a new approach to understanding the concept of "system". On the requirements of this approach developed theoretical and methodological foundations of effective management of development of enterprises and mechanism of realization of system potential.

In the context of the systematic approach to the formation of the information support subsystem of the enterprise potential of enterprises deepened disclosure of the accounting and analytical mechanism as a systemic integrity with the focus on implementing the mission of Economic of structures, control, fixed-responsible, accounting, analytical, tracking function. The main directions of improving the level of analytical mechanism effectiveness in the system of potential management of enterprises in the context of new approach to improvement of information support system of management are defined.

The target orientation of the enterprises and their accounting and analytical support is proposed to implement in the context of reasonable target installations and value orientations.

Keywords. Potential, types of potential, system, system integrity.

Постановка проблеми. Зміна концепції розвитку аграрного сектору економіки та його соціально-економічних систем, ускладнення організаційних та економічних взаємозв'язків, розширення географічних сегментів ринку, посилення конкурентності в стратегічних зонах господарювання, зміна в системі пріоритетності складових потенціалу та нові задачі в стратегічному розвитку організаційних формувань є орієнтацією

на розв'язання задач екологічного, соціального, інтелектуального, організаційного та економічного спрямування потребують нового наукового підходу до управління потенціалом соціально-економічних систем та його інформаційним забезпеченням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем формування та розвитку інформаційного забезпечення управління потенціалом соціально-

економічних систем присвячені праці таких науковців як: В.М. Архіпов, Л.В. Балабанова, А.Е. Воронкова, О.Д. Гудзинського, Н.С. Краснокутської, Г.Г. Кірейцева, І.П. Отенко, С.М. Судомир, М. Р. Судомир, М.М. Ільчука, В.П. Галушко, О.І. Олексюк, О.С. Федоніна, І.М.Репіна, М.М. Мартиненко та ін.

В більшості наукових праць розкривається: економічний, ресурсний, підприємницький, виробничий, кадровий, інноваційний потенціали. Мало наукових досліджень, які розкривають: інформаційний, обліково-аналітичний, управлінський та інші потенціали. Відсутній системний підхід до формування результативного управління потенціалом соціально-економічних структур та їх інформаційного забезпечення.

Таким чином, є проблема теоретико-методологічного та емпіричного спрямування, частковому розв'язанню якої запропонована авторська стаття.

Формування цілей статті. Метою дослідження є розробка наукового підходу до формування системи інформаційного забезпечення управління потенціалом соціально-економічних структур.

Виклад основного матеріалу. Зміна концепції розвитку аграрного сектора економіки з орієнтацію на ціннісно-орієнтаційний, конкурентоспроможний, стратегічно-динамічний розвиток потребують нового наукового підходу до формування системи інформаційного забезпечення управління потенціалом соціально-економічних систем як цілісностей та складових аграрного сектора економіки. Це обумовлено і об'єктивною необхідністю формування результативної системи управління потенціалом та його інформаційним забезпеченням, що визвано:

- зміною концепції цільової спрямованості діяльності організаційних формувань, зорієнтованої на стратегічно-стійкий їх розвиток та виживання в перспективі;

- динамічною зміною в організаційних системах та необхідністю забезпечення динамічності і адаптованості до системних змін;

- забезпечення конкурентоспроможності підприємств шляхом формування системних можливостей як конкурентних переваг;

- стадіями розвитку соціально-економічних систем;

- напрямками розвитку, типами реакції та поведінки соціально-економічних систем;

- новими задачами, стратегіями розвитку організаційних формувань як соціально-економічних систем;

- впровадження інноваційної моделі розвитку;

- динамічними структурними змінами в системі зростаючих потреб та інтересів на ринках попиту та стратегічних зонах господарювання;

- розширенням географічних сегментів ринку;

- ймовірністю розвитку ризику та кризових явищ;

- переорієнтацією на зміну пріоритетності в складових потенціалу як системної цілісності, здатної забезпечувати: виконання зобов'язань перед споживачами; контактними аудиторіями; розв'язання задач екологічного, соціального, інтелектуального, економічного та іншого спрямування як цілісності в їх органічній єдності та ін.

Названі складові в системно-комплексному розвитку підприємств як цілісностей повинні виступати як передумови формування якісної структури їх потенціалу можливостей та об'єктом інформаційного забезпечення управління потенціалом соціально-економічних систем. В аспекті виділених передумов нами запропоновано, як варіант, обґрунтування класифікаційних ознак для виділення 7 блочно-модульних груп, за ознаками як [3]: системно ієрархічний підхід – від загального до часткового (від системи до підсистеми); функціональний підхід – за напрямками розвитку; видами та типами управління; підхід за сферами та видами діяльності; підхід за способами формування можливостей; підхід за видами ресурсного забезпечення; підхід за функціональним забезпеченням діяльності; підхід за типами поведінки та реакції організаційних формувань.

На основі запропонованого нами блочно-модульного методологічного підходу, як варіант, визначені такі види потенціалу (табл. 1).

Таблиця 1

Блочно-модульний методологічний підхід в систематизації видів потенціалу [3]

Методологічні підходи	Види потенціалу
Системно-ієрархічний підхід	Потенціал підприємства; потенціал вторинних структурних підрозділів; потенціал первинних структурних підрозділів; потенціал менеджменту як системи; потенціал функціональних служб; потенціал управлінської команди; потенціал особи (інтелектуальний потенціал)
Функціональний підхід	Потенціал загального менеджменту; потенціал антикризового управління; потенціал управління конкурентоспроможністю; потенціал стратегічного управління; потенціал інноваційного менеджменту; потенціал кадрового менеджменту; потенціал фінансового менеджменту; потенціал логістичного управління; потенціал управління маркетингом; потенціал управління ризиками
Підхід за сферами і видами діяльності	Загальний виробничий потенціал; рослинницький потенціал; тваринницький потенціал; земельний потенціал; потенціал переробних галузей; будівельно-ремонтний потенціал; транспортний потенціал; соціальний потенціал; потенціал збуту продукції; потенціал соціальної відповідальності
Підхід за способами формування можливостей	Внутрішньосистемний потенціал; зовнішній потенціал
Підхід за видами ресурсного забезпечення	Технічний потенціал; технологічний потенціал; біологічний потенціал; кадровий потенціал; інформаційний потенціал; трудовий потенціал
Підхід за функціональним забезпеченням діяльності	Організаційний потенціал; потенціал організації; потенціал координації і регулювання; потенціал мотиваційного забезпечення; потенціал облікового забезпечення; потенціал аналітичного забезпечення; потенціал моніторингу і діагностики; потенціал контролю; потенціал контролінгу; потенціал менеджменту як цілісної системи; логістичний потенціал; потенціал маркетингу; потенціал організаційної культури та культури управління
Потенціал за типами поведінки організації та її реакції	Приросний; підприємницький потенціал; інноваційний потенціал; конкурентний потенціал; стратегічний потенціал та ін.

Визначені види потенціалу взаємопов'язані і виступають як системна цілісність з орієнтацією на забезпечення реалізації місії підприємств та їх цільових установок. Досягнення таких цілей потребує системного підходу до формування системи інформаційного забезпечення управління формуванням та розвитком потенціалу конкурентних можливостей (конкурентних переваг).

Система інформаційного забезпечення нами розглядається з методологічних та ор-

ганізаційних позицій, яка охоплює: сутнісну характеристику поняття «система» та інші категорії; складові системи інформаційного забезпечення; види інформації; принципи побудови системи інформаційного забезпечення управління потенціалом як цілісності з врахуванням його видів та видів управління: стратегічним; ризиками; конкурентоспроможністю; підприємницькою діяльністю; якістю; трудовими ресурсами; економічною безпекою; ціннісними орієнтаціями; організаційною культурою та куль-

турою менеджменту; соціальною відповідальністю та ін.

Визначені складові елементи нами розглядаються в органічній єдності і цілісності в контексті нашого розуміння поняття «система» «як сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, які утворюють нелінійну системну цілісність і де кожний елемент бере на себе властивості системи, спрямованої на досягнення загальної цілі підприємства – забезпечення: виконання зобов'язань перед споживачами та суб'єктами за інтересами; розв'язання екологічних, соціальних та економічних задач; високого рівня якості життя в динамічно-стійкому розвитку соціально-економічних формувань». До складової системної цілісності ми відносимо і обліково-аналітичний механізм в органічній єдності з системою інформаційного забезпечення менеджменту соціально-економічних формувань.

В основу такого тлумачення поняття «система» нами покладено філософський аспект, філософську позицію. В контексті такого підходу будь-яке соціально-економічне явище повинно розглядатися за кількісними і якісними параметрами, виходячи із дослідження об'єкта як системної цілісності. Вимоги такого підходу повинні враховуватися при проведенні системних змін в діяльності соціально-економічних формувань. Наша позиція базується на тому, що

системні трансформаційні зміни повинні охоплювати механізми управління, включаючи і обліково-аналітичний, організаційні структури та структури управління, цінності та цільові системні установки, потенціал підприємства як системну цілісність, включаючи і менеджмент, функціонально-забезпечуючі складові, обліково-аналітичну складову. Лише при такому підході, як підтверджують результати емпіричних досліджень наших та інших науковців, створюються передумови забезпечення успішної діяльності підприємств як соціально-економічних систем.

Системна цілісність складових як функціонально-забезпечуючих підсистем і властивість системи повинні бути узгоджені і адаптовані, базовою основою системного підходу та теоретико-методологічних положень структурної, функціональної, ієрархічної концепції розвитку систем.

На вимогах такого підходу нами розроблені теоретико-методологічні засади результативного управління розвитком підприємств (табл. 2).

Як фрагмент системного підходу нами запропонована логіка формування системи управління розвитком соціально-економічних структур як цілісності за схемою [4, 9] (табл. 2) та механізм реалізації потенціалу системи (рис. 2).

Таблиця 2

Управління розвитком соціально-економічних систем як цілісності (фрагмент) [4]

Підсистеми управління розвитком соціально-економічних систем	Основні елементи підсистем
Цільова спрямованість соціально-економічних систем	Забезпечення виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами поточного та стратегічного спрямування
Цільова спрямованість управління розвитком соціально-економічних систем	Функціональне забезпечення розвитку соціально-економічних систем в часовому, просторовому і в структурному вимірах
Методологічний інструментарій	Теорії: розвитку систем, процесів, менеджменту, комунікацій, хаосу, гармонізації, попиту і пропозиції, кон'юнктури ринку та ін. принципи управління розвитком соціально-економічних систем. Механізм управління. Методологічний інструментарій дослідження та оцінки результативності управління розвитком соціально-економічних систем та ін. Критерії розвитку. Мето-

Об'єкти управління розвитком соціально-економічних систем	<p>дологія розвитку обліково-аналітичного менеджменту.</p> <p>Процеси розвитку. Напрями розвитку. Кількісні та якісні параметри розвитку. Екологічні, інтелектуально-людські, соціальні, економічні складові. Потенціали соціально-економічних систем. Загальні і функціонально-забезпечуючі стратегії розвитку. Організаційні процеси взаємодій. Підсистеми управління розвитком соціально-економічної системи. Система змін. Обліково-аналітичний механізм як системна цілісність та ін.</p>
---	--

Примітка. [4]

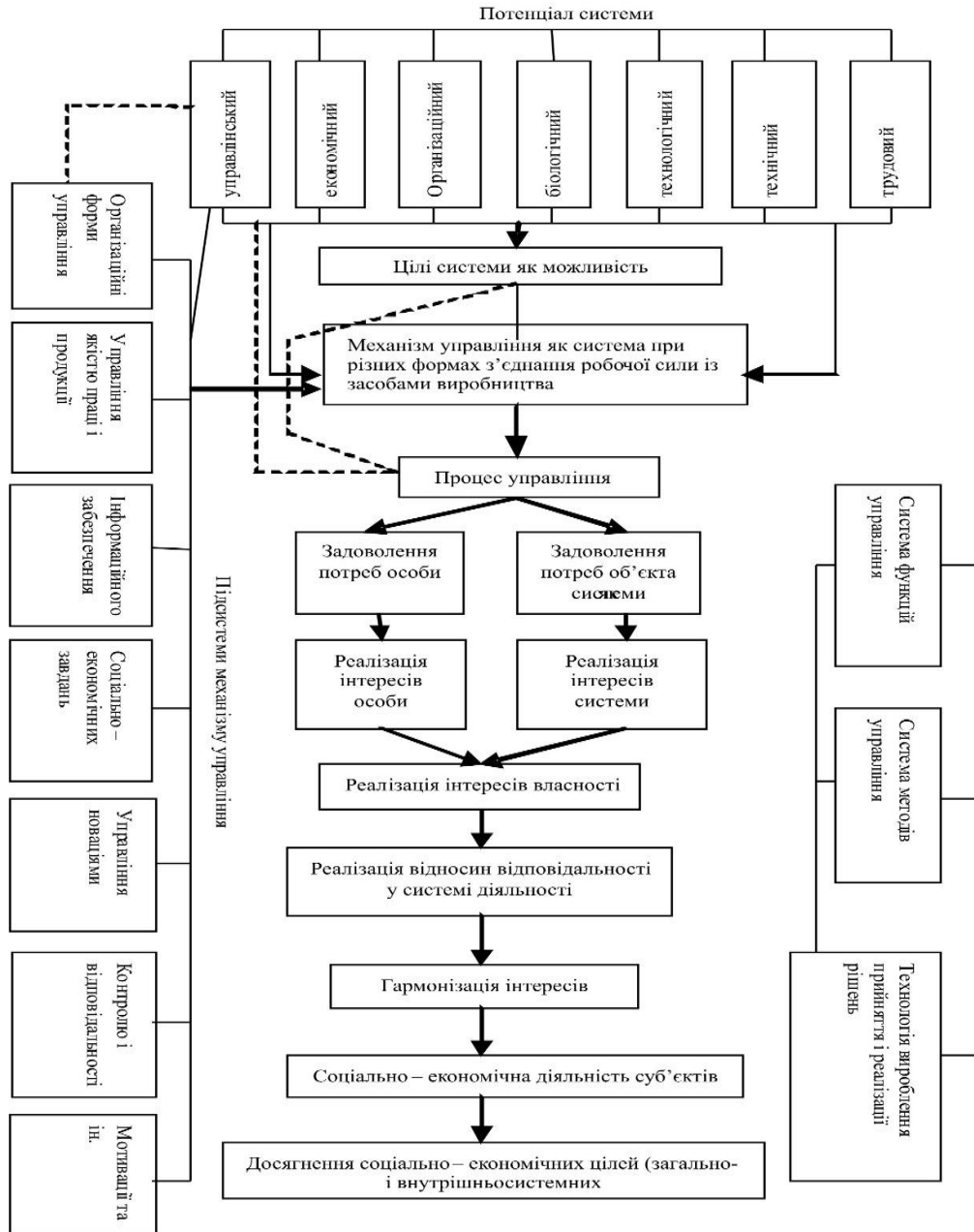

Рис. 1. Механізм реалізації потенціалу системи [3]

Систематизовані різні підходи до розуміння поняття системної цілісності, а саме: - як системна методологія наукових досліджень;

- як загальна теорія хаосу (Г. Хакен);
- як наука, що вивчає поведінку в складних системах різної природи;
- як напрям у філософії науки, що являє собою міждисциплінарний аналіз наукових ідей, методів і моделей складного поведіння;
- як теорія самоорганізації соціально-економічних систем;
- як наука, що «з'ясовує закономірності процесів самоутворення структур, саморегуляції та стабілізації систем»;
- нелінійна діалектика;
- як нова наукова раціональність;
- як міждисциплінарна системна методологія;
- як синергетичне світобачення;
- як постнекласичний напрямок наукового знання;
- як вчення про взаємодію.

Обліково-аналітичний механізм нами розглядається як системна цілісність з орієнтацією на реалізацію місії господарюючих структур лінійно-функціонального забезпечення через інформаційну, контрольну, фіксовано-відповідальну, облікову, аналітичну, відслідковує, тактично-оперативного та стратегічного спрямування.

Результативність обліково-аналітичного механізму визначатиметься рівнем: адаптивності його складових та в цілому як системної цілісності до потреб менеджменту господарюючих структур та суб'єктів за інтересами в ієрархічній системі організаційних взаємодій, суб'єктів соціальної відповідальності: обґрунтованість об'єктів обліку за критеріями портфеля стратегій; цільового і забезпечуючого спрямування, сильних сторін, слабких сторін та загроз ризиків; відповідності об'єктів обліку за критерієм корисності видам потенціалу та типам управління та ін.

Підвищенню рівня результативності обліково-аналітичного механізму в системі

управління потенціалом сприяла б сформована система інформаційного забезпечення в розрізі суб'єктів відповідальності і особливо-соціальної відповідальності. Така інформація повинна формуватися по відхиленню на основі первинних і зведених документів бухгалтерського обліку з аналітичним супроводженням. Зовнішнє середовище повинно стати повноцінним об'єктом системного обліку та оцінки складових системних факторів впливу на життєдіяльність соціально-економічних формувань.

Цільову спрямованість діяльності підприємств та їх обліково-аналітичне забезпечення нами пропонується здійснювати за 4-ма групами підприємств їх цільових установок і ціннісних орієнтацій з обґрунтуванням: стратегій досягнення цілей, об'єктів контролю і аналізу. потреби в інформації, функціональних задач з інформаційним забезпеченням суб'єктів обліку і аналізу. В контексті такого підходу обґрунтовані основні напрями концептуальних стратегій розвитку обліково-аналітичного механізму з виділенням об'єктів та задач обліку і аналізу. Запропонована система змін в організації обліку і аналізу підприємств.

Висновки і пропозиції. Рівень результативності інформаційного забезпечення управління потенціалом соціально-економічних систем визначатиметься: системно-комплексним підходом до формування складових управління потенціалом соціально-економічних структур в їх органічній єдності з орієнтацією на досягнення цілей діяльності; рівнем сформованості розвитку обліково-аналітичного та інформаційного потенціалу підприємств як системної цілісності; рівнем сформованості розвитку і адаптованості обґрунтованих передумов до ціннісних орієнтацій, цільових установок та потреб менеджменту господарюючих структур та суб'єктів за інтересами в системі органічних взаємодій.

Список літератури:

1. Вдовиченко Р. П., Кучеренко М. В. Сутність поняття «інформаційного забезпечення» в діяльності підприємства [Електронний ресурс]. Режим доступу : rusnauka.com>10_DN2012/Economics/6_106650.doc.html.
2. Варналій З. С., Клевчик Л. Л. Вплив розвитку інформатизації суспільства та інформаційно-комунікаційних технологій на інтеграцію у глобальний ринок факторів виробництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 8. С. 66–69.
3. Гудзинський О.Д., Судомир С.М., Гуренко Т.О. Управління формуванням конкурентоспроможного потенціалу підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія. Київ: ІПК ДСЗУ, 2010. 212 с.
4. Гудзинський О.Д., Судомир С.М., Гуренко Т.О. Теоретико-методологічні засади результативного управління розвитком підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2017. 404 с.

5. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 352 с.
6. Обліково-аналітичний механізм менеджменту підприємств (теоретико-методологічний аспект): монографія / О.Д. Гудзинський, Г.Г. Кірейцев, Т.М. Пахомова, В.К. Савчук. Київ: ІПК ДСЗУ, 2009. 226 с.
7. Основи інформаційних систем : навч. посіб. / В. Ф. Ситник, Т. А. Писаревська, Н. В. Єрьоміна, О. С. Краєва ; за ред. В. Ф. Ситника. – 2-ге вид., перероб. і доповн. К. : КНЕУ, 2001. 420 с.
8. Судомир С. М. Теоретико-методологічні підходи щодо розкриття сутності поняття «потенціал». *Вісник БДАУ*, Біла Церква. 2008.– Вип.53 С.41-44.
9. Судомир С.М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: [монографія]. К.: ЦП «Компринт», 2015. 483 с.
10. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): [монографія]. / О.Д. Гудзинський, С. М. Судомир, Ю. С. Гудзинська та ін. Київ: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. 771 с.

References:

1. Vdovichenko, R. P., Kucherenko, M. V. (2012) Sutnist ponyattya «Informatsynogo zabezpechennya» v diyalnosti pidpriemstva [Online]. Retrieved from: rusnauka.com>10_DN2012/Economics/6_106650.doc.html. [in Ukrainian].
2. Varnally, Z. S., Klevchik, L. L. (2015) Vpliv rozvitku Informatizatsiyi suspilstva ta Informatsyno-komunikatsyynih tehnology na Integratsiyu u globalniy rink faktoriv virobnytstva. *Formuvannya rinkovih vldnosin v Ukraini*. no 8, p. 66–69. [in Ukrainian].
3. Gudzinskiy, O.D., Sudomyr, S.M., Gurenko, T.O. (2010) Upravlinnya formuvanniam konkurentospromozhnogo potentslalu pldpriemstv (teoretiko-metodologichniy aspekt): monograflya. *Kiyiv: IPK DSZU*. [in Ukrainian].
4. Hudzynskiy, O. D. Sudomyr, S. M. and Gurenko, T. O. (2017) Teoretyko-metodolohichni zasady rezul'tatyvnoho upravlinnia rozvytkom pidpriemstv, *Kyiv: CB "Komprint"*. [in Ukrainian].
5. Krasnokutska, N.S. (2005) Potentslal pldpriEmstva: formuvannya ta otslnka: navch. poslb. *Kyiv: Tsentr navchalnoyi lltteraturi*, 352 p. [in Ukrainian].
6. Oblkovo-analltichniy mehanlzm menedzhmentu pldpriEmstv (teoretiko-metodologlchniy aspekt) (2009): monograflya / O.D. Gudzinskiy, G.G. Klreytsev, T.M. Pahomova, V.K. Savchuk. *Kiyiv: IPK DSZU*, 226 p. [in Ukrainian].
7. *Osnovi Informatsyynih sistem : navch. poslb* (2001). [V. F. Sitnik, T. A. Pisarevska, N. V. Eromlna, O. S. KraEva; za red. V. F. Sitnika; 2-ge vid., pererob. i dopovn.] K. : *KNEU*, 420 p. [in Ukrainian].
8. Sudomyr, S. M. (2008) Teoretiko-metodologichni pidhodi schodo rozkrittya sutnosti ponyattya «potentslal». *Visnik BDAU, Blla Tserkva*, Vip.53, p.41-44. [in Ukrainian].
9. Sudomyr, S. M. (2015) Formuvannya sistemi upravlinnya rozvitkom slskogospodarskih pldpriemstv: teoriya, metodologlya: [monograflya]. K.: *TsP «Komprint»*, 483 p. [in Ukrainian].
10. Sistema menedzhmentu Institutsonalnoyi transformatsiyi ekonomiki Ukrayini (teoretiko-metodologlchniy aspekt) (2012): [monograflya]. [O.D. Gudzinskiy, S. M. Sudomyr, Yu. S. Gudzinska ta in.] *Kiyiv: TOV «Agrar Medla Grup»*, 771 p. [in Ukrainian].